Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

9. juni 2016*

»Præjudiciel forelæggelse — intellektuel og industriel ejendomsret — EF-sortsbeskyttelse — forordning (EF) nr. 2100/94 — krænkelse — rimelig godtgørelse — erstatning for den lidte skade — sagsomkostninger og andre udgifter«

I sag C-481/14,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Oberlandesgericht Düsseldorf (den regionale appeldomstol i Düsseldorf, Tyskland) ved afgørelse af 16. oktober 2014, indgået til Domstolen den 30. oktober 2014, i sagen:

Jørn Hansson

mod

Jungpflanzen Grünewald GmbH

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.L. da Cruz Vilaça, og dommerne F. Biltgen, A. Borg Barthet, E. Levits (refererende dommer) og M. Berger,

generaladvokat: H. Saugmandsgaard Øe

justitssekretær: fuldmægtig I. Illéssy,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 12. november 2015,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Jørn Hansson ved Rechtsanwalt G. Würtenberger

— Jungpflanzen Grünewald GmbH ved Rechtsanwalt T. Leidereiter

— Europa-Kommissionen ved B. Schima og F. Wilman samt ved I. Galindo Martín og B. Eggers, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 4. februar 2016,

afsagt følgende

* Langue de procédure: tysk.

Dom

1 Den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Rådets forordning (EF) nr. 2100/94 af 27. juli 1994 om EF-sortsbeskyttelse (EFT 1994, L 227, s. 1) og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (EUT 2004, L 157, s. 45, og berigtigelse i EUT 2004, L 195, s. 16).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Jørn Hansson og Jungpflanzen Grünewald GmbH (herefter »Jungpflanzen«) vedrørende erstatning for skade som følge af krænkelsen af en plantesort, der nyder EF-beskyttelse.

Retsforskrifter

Forordning nr. 2100/94

3 I overensstemmelse med artikel 11 i forordning nr. 2100/94 tilkommer retten til EF-sortsbeskyttelse »forædleren«, dvs. den »person, der har frembragt eller fundet og udviklet sorten, eller dennes successor«.

4 Forordningens artikel 13 med overskriften »Rettigheder knyttet til EF-sortsbeskyttelsen samt forbudte handlinger« bestemmer:

»1. EF-sortsbeskyttelsen bevirker, at indehaveren eller indehaverne af EF-sortsbeskyttelsen, i det følgende benævnt »indehaveren«, har ret til at foretage de i stk. 2 nævnte handlinger med hensyn til den pågældende sort.

2. Uden at dette indskrænker anvendelsen af artikel 15 og 16, kræver følgende handlinger tilladelse fra indehaveren, hvis der benyttes sortsbestanddele eller udbytte af den beskyttede sort, i det følgende under ét benævnt »materiale«:

a) produktion eller reproduktion (formering)

b) behandling med henblik på formering

c) udbud til salg

d) salg eller anden form for markedsføring

[…]

Indehaveren kan knytte betingelser eller begrænsninger til sin tilladelse.

[…]«

5 Forordningens artikel 94, der vedrører de civile søgsmål, som kan anlægges i tilfælde af anvendelse af en sort, der udgør en krænkelse, bestemmer:

»1. Hvis en person

a) med hensyn til en sort, for hvilken der er meddelt EF-sortsbeskyttelse, foretager en af de i artikel 13, stk. 2, omhandlede handlinger uden at være berettiget hertil

[…]

kan indehaveren kræve, at krænkelsen bringes til ophør, eller at der betales en rimelig godtgørelse, eller begge dele.

2. Hvis den pågældende har handlet forsætligt eller uagtsomt, er han desuden forpligtet til at erstatte indehaveren eventuel yderligere opstået skade som følge af krænkelsen. Ved simpel uagtsomhed kan dette krav nedsættes i forhold til graden af den simple uagtsomhed, men dog ikke så meget, at det bliver mindre end den fordel, den krænkende part har haft som følge af krænkelsen.«

6 Komplementær anvendelse af nationale retsregler om krænkelse er reguleret i samme forordnings artikel 97, som bestemmer:

»1. Har en person som omhandlet i artikel 94 gennem krænkelsen opnået en gevinst på bekostning af indehaveren eller en licenstager, anvender de i medfør af artikel 101 eller 102 kompetente retter den nationale lovgivning, herunder den internationale privatret, for så vidt angår udlevering heraf.

[…]«

Direktiv 2004/48

7 Direktiv 2004/48 præciserer i 17. betragtning, at »[d]e foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der fastlægges i dette direktiv, […] i hvert enkelt tilfælde [bør] fastsættes på en sådan måde, at der tages behørigt hensyn til det pågældende tilfældes specifikke karakteristika, herunder de særlige egenskaber ved den enkelte intellektuelle ejendomsret, og, når det er relevant, til krænkelsens forsætlige eller ikke-forsætlige karakter«.

8 Følgende anføres i direktivets 26. betragtning:

»Med henblik på at erstatte det tab, der er påført som følge af en krænkelse begået af en krænkende part, der vidste eller havde rimelig grund til at vide, at hans aktiviteter udgjorde en krænkelse, bør der ved udmålingen af erstatningen til rettighedshaveren tage[s] hensyn til alle relevante aspekter som f.eks. rettighedshaverens tab af fortjeneste eller den krænkende parts uberettigede fortjeneste samt i givet fald det ikke-økonomiske tab, der er påført rettighedshaveren. Hvis det f.eks. er vanskeligt at bestemme størrelsen af det faktiske tab, kan erstatningen alternativt beregnes på grundlag af f.eks. de gebyrer og afgifter, som den krænkende part skulle have betalt, hvis han havde anmodet om tilladelse til at anvende den pågældende intellektuelle ejendomsrettighed. Formålet er ikke at indføre en pligt til at fastsætte en erstatning, der har karakter af straf, men at give mulighed for en erstatning på et objektivt grundlag, hvor der samtidig tages hensyn til rettighedshaverens udgifter til f.eks. påvisning og efterforskning af krænkelsen.«

9 Artikel 2, stk. 1, i direktiv 2004/48 har følgende ordlyd:

»Med forbehold af de midler, der er indført eller kan indføres i fællesskabslovgivningen eller i medlemsstaternes lovgivninger, for så vidt disse midler er gunstigere for rettighedshaverne, finder de i dette direktiv fastsatte foranstaltninger, procedurer og retsmidler anvendelse i overensstemmelse med artikel 3 på enhver krænkelse af intellektuelle ejendomsrettigheder som fastsat i fællesskabsretten og/eller den pågældende medlemsstats nationale ret.«

10 Direktivets artikel 13 med overskriften »Erstatning« bestemmer:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at de kompetente retslige myndigheder på begæring af den forurettede pålægger den krænkende part, der vidste eller med rimelighed burde vide, at hans aktiviteter medførte en sådan krænkelse, at betale rettighedshaveren en erstatning, der står i rimeligt forhold til det tab, denne har lidt som følge af krænkelsen.

Når de retslige myndigheder fastsætter erstatningen:

a) skal de tage hensyn til alle relevante aspekter, såsom negative økonomiske konsekvenser, herunder tabt fortjeneste, som den forurettede har lidt, den krænkende parts uberettigede fortjeneste og, når det er hensigtsmæssigt, andre elementer end de økonomiske, f.eks. den ikke-økonomiske skade, rettighedshaveren har lidt som følge af krænkelsen

b) eller de kan, som et alternativ til litra a), når det er hensigtsmæssigt, fastsætte erstatningen til et fast beløb på grundlag af elementer, der som minimum svarer til størrelsen af de gebyrer eller afgifter, som den krænkende part skulle have betalt, hvis han havde anmodet om tilladelse til at anvende den pågældende intellektuelle ejendomsrettighed.

2. I sager, hvor den krænke[n]de part har krænket intellektuelle ejendomsrettigheder uden at vide det eller uden at have rimelig grund til at vide det, kan medlemsstaterne bestemme, at de retslige myndigheder kan træffe beslutning om tilbagebetaling af et overskud eller om betaling af en erstatning, der kan være fastsat på forhånd.«

11 Direktivets artikel 14 bestemmer:

»Medlemsstaterne sikrer, at rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger og andre udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen, medmindre billighedshensyn taler imod dette.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12 Jørn Hansson har siden 1999 været indehaver af en ret til EF-sortsbeskyttelse for sorten EU 4282, der har betegnelsen »Lemon Symphony« og tilhører arten kapmarguerit.

13 Jungpflanzen dyrkede og solgte i perioden 2002-2009 blomstersorten SUMOST 01 under betegnelsen »Summerdaisy's Alexander«.

14 Da det er hans opfattelse, at disse to betegnelser reelt svarer til den samme blomstersort, indgav Jørn Hansson en begæring til Landgericht Düsseldorf (den regionale ret i første instans i Düsseldorf) om ved foreløbige retsmidler at forbyde Jungpflanzen at sælge den sidstnævnte sort. Såvel denne begæring som den appel, sagsøgeren i hovedsagen iværksatte for Oberlandesgericht Düsseldorf (den regionale appeldomstol i Düsseldorf, Tyskland), blev afvist med den begrundelse, at Jørn Hansson ikke havde godtgjort, at der var sket en krænkelse af sorten med betegnelsen »Lemon Symphony«.

15 Under behandlingen af sagens realitet fik Jørn Hansson imidlertid Jungpflanzen dømt til at erstatte ham den skade, som han havde lidt som følge af salget af blomsterne med betegnelsen »Summerdaisy's Alexander«, idet disse krænkede den førnævnte sort.

16 For så vidt angår erstatningen for den lidte skade fik Jørn Hansson i første instans af Landgericht Düsseldorf (den regionale ret i første instans i Düsseldorf) i medfør af artikel 94 i forordning nr. 2100/94 tilkendt et beløb på 66 231,71 EUR med tillæg af renter, der svarer til det beløb, han havde gjort krav på som den godtgørelse, som Jungpflanzen burde have betalt ham for de 1 512 630 blomsterstokke af den beskyttede sort, som selskabet solgte mellem 2002 og 2009.

17 Denne ret gav imidlertid ikke Jørn Hansson medhold i hans andre påstande om betaling af et tillæg til godtgørelsen, der svarede til halvdelen af det godtgørelsesbeløb, der var fremsat krav om – dvs. 33 115,89 EUR med tillæg af morarenter – og erstatning for de omkostninger, der var afholdt i forbindelse med sagen på 1 967,35 EUR med tillæg af de samme renter. Retten fandt bl.a., at Jørn Hansson ikke kunne gøre krav på erstatning i form af et krænkelsestillæg, som sagsøgte i hovedsagen ville være pligtig at betale, idet hverken forordning nr. 2100/94, direktiv 2004/48 eller national ret foreskrev, at der skulle pålægges et erstatningsbeløb, der har en karakter af straf.

18 De to parter appellerede denne afgørelse til den forelæggende ret.

19 Ifølge den forelæggende ret er det ubestridt, at Jungpflanzen har krænket den beskyttede sort, som det drejer sig om i hovedsagen. Imidlertid er parterne uenige for så vidt angår omfanget af den rimelige godtgørelse for krænkelsen samt størrelsen af erstatningen for den skade, der er lidt, som omhandlet i artikel 94 i forordning nr. 2100/94.

20 Oberlandesgericht Düsseldorf (den regionale appeldomstol i Düsseldorf) er af den opfattelse, at størrelsen af den rimelige godtgørelse skal fastsættes under hensyntagen til den licensafgift, der normalt burde være blevet betalt til indehaveren af EF-sortsbeskyttelsen under henvisning til de licensaftaler, der rent faktisk er blevet indgået i løbet af den periode, hvori krænkelsen fandt sted.

21 For så vidt angår anvendelsen af et krænkelsestillæg tvivler den forelæggende ret på, at artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 kan tjene som retsgrundlag for en fast automatisk forhøjelse af størrelsen af den godtgørelse, der fastlægges.

22 Den forelæggende ret mener dog, at enhver form for forhøjelse skal tage hensyn til de særlige egne karakteristika ved den beskyttede sort, der er blevet krænket, såvel som de praktiske følger, der udspringer af krænkelsen. Derudover bør der i den rimelige godtgørelse som indeholdt i artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 indgå normale renter forhøjet med fem procentpoint, der skal finde anvendelse på den årlige godtgørelse.

23 I det omfang den forelæggende ret mener, at Jungpflanzen har handlet i ond tro, ønsker denne at få forklaret beregningsmetoderne for erstatning for den skade, som indehaveren af en EF-sortsbeskyttelse har lidt, som omhandlet i artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94. Navnlig rejses spørgsmålet om, hvorvidt størrelsen af en sædvanlig afgift på almindelige markedsvilkår på samme område kan anvendes som reference i denne henseende, og om denne bør forhøjes i forhold til hensyn, der særligt gælder den beskyttede sort, der er blevet krænket, samt de praktiske følger, der udspringer af krænkelsen.

24 Under alle omstændigheder er den forelæggende ret af den opfattelse, at forordningens artikel 94, stk. 2, ikke kan tjene som retsgrundlag for at opnå en fast forhøjelse i form af et krænkelsestillæg eller anvendes til at dømme den krænkende part til at betale en erstatning, der svarer til en godtgørelse af alle de udgifter (rejsetid, møder, investering af tid), som indehaveren af den beskyttede sort har afholdt i forbindelse med behandling af sagens realitet, såvel som af omkostningerne i sagen om foreløbige forholdsregler.

25 Under disse omstændigheder har Oberlandesgericht Düsseldorf (den regionale appeldomstol i Düsseldorf) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal der ved fastsættelsen af en »rimelig godtgørelse«, som den krænkende part i henhold til artikel 94, stk. 1, litra a), i [forordning nr. 2100/94] skal betale til indehaveren af en ret til EF-sortsbeskyttelse, fordi den krænkende part foretager de i [forordningens] artikel 13, stk. 2, […] omhandlede handlinger uden at være berettiget hertil, med udgangspunkt i den sædvanlige afgift, der på samme område opkræves for en licens på almindelige markedsvilkår for de handlinger, der er anført i artikel 13, stk. 2, i forordning nr. 2100/94, altid yderligere beregnes et bestemt »krænkelsestillæg« som et fast beløb? Fremgår dette af artikel 13, stk. 1, andet punktum, i [direktiv 2004/48]?

2) Skal der ved fastsættelsen af en »rimelig godtgørelse«, som den krænkende part i henhold til artikel 94, stk. 1, litra a), i forordning nr. 2100/94 skal betale til indehaveren af en ret til EF-sortsbeskyttelse, fordi den krænkende part foretager de i sidstnævnte forordnings artikel 13, stk. 2, omhandlede handlinger uden at være berettiget hertil, med udgangspunkt i den sædvanlige afgift, der opkræves for en licens på almindelige markedsvilkår for de handlinger på samme område, der er anført i artikel 13, stk. 2, i forordning nr. 2100/94, yderligere tages hensyn til følgende betragtninger eller omstændigheder i det konkrete tilfælde som begrundelse for en forhøjelse af godtgørelsen:
   a) den omstændighed, at den krænkede sort i den relevante periode var en sort, som på grund af særlige egenskaber indtog en monopolstilling på markedet, når licensafgiften på almindelige markedsvilkår fastslås ved hjælp af indgåede licensaftaler og foretagne afregninger vedrørende den omtvistede sort?

   Såfremt det i det enkelte tilfælde kommer på tale at tage hensyn til denne omstændighed:

   Er det kun tilladt at forhøje godtgørelsen, hvis de egenskaber, der begrunder den omtvistede sorts monopolstilling, kommer til udtryk i beskrivelsen af sortsbeskyttelsen?
   b) den omstændighed, at den omtvistede sort på det tidspunkt, hvor den krænkende sort blev indført på markedet, allerede var markedsført med stor succes, hvorved den krænkende part sparede omkostninger til egen markedsføring af den krænkende sort, når licensafgiften på almindelige markedsvilkår fastslås ved hjælp af indgåede licensaftaler og foretagne afregninger vedrørende den omtvistede sort
   c) den omstændighed, at omfanget af den krænkelse, den omtvistede sort har bevirket, tidsmæssigt og henset til det solgte antal stykker lå over gennemsnittet
   d) den betragtning, at den krænkende part – i modsætning til en licensindehaver – ikke behøver frygte for at skulle betale licensafgift (og ikke kan kræve den tilbagebetalt), selv om den omtvistede sort, som søges kendt ugyldig, senere skulle blive erklæret ugyldig
   e) den omstændighed, at den krænkende part – i modsætning til, hvad der var normen for licensindehavere – ikke var forpligtet til at afregne kvartalsvis
   f) den betragtning, at indehaveren af sortsbeskyttelsen bærer inflationsrisikoen, som får betydning ved, at retsforfølgningen strækker sig over et betydeligt tidsrum
   g) den betragtning, at indehaveren af sortsbeskyttelsen, fordi han er nødsaget til at foretage retsforfølgning – i modsætning til, hvad der er tilfældet, når der opnås indtægter på grundlag af udstedelse af licenser til den omtvistede sort – ikke kan regne med indtægterne fra denne sort
   h) den betragtning, at indehaveren af sortsbeskyttelsen i tilfælde af en krænkelse af den omtvistede sort både bærer den generelle procesrisiko, der er forbundet med en retssag, og risikoen for i sidste ende ikke at kunne foretage effektiv fuldbyrdelse i forhold til den krænkende part
   i) den betragtning, at indehaveren af sortsbeskyttelsen ved en krænkelse af sortsbeskyttelsen på grund af den krænkende parts egenmægtige adfærd berøves friheden til at bestemme, om han overhovedet vil tillade, at den krænkende part anvender den omtvistede sort?

3) Skal der ved fastsættelsen af en »rimelig godtgørelse«, som den krænkende part skal betale indehaveren af en ret til EF-sortsbeskyttelse i henhold til artikel 94, stk. 1, litra a), i forordning nr. 2100/94, fordi den krænkende part foretager de i sidstnævnte forordnings artikel 13, stk. 2, omhandlede handlinger uden at være berettiget hertil, også tages hensyn til en forrentning af den årligt skyldige godtgørelse efter den normale morarentesats, når det må lægges til grund, at fornuftige kontrahenter ville have taget højde for en sådan forrentning?

4) Skal der til beregning af en »eventuel yderligere opstået skade som følge af krænkelsen«, som den krænkende part skal erstatte indehaveren af en ret til EF-sortsbeskyttelse i henhold til artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94, fordi den krænkende part foretager de i sidstnævnte forordnings artikel 13, stk. 2, omhandlede handlinger uden at være berettiget hertil, som beregningsgrundlag anvendes den sædvanlige afgift, der på samme område opkræves for en licens på almindelige markedsvilkår for de [nævnte] handlinger?

5) Såfremt spørgsmål 4 besvares bekræftende:
   a) Skal der ved beregning af en »yderligere skade« på grundlag af en licens på almindelige markedsvilkår i henhold til artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94 i en given sag tages hensyn til de under spørgsmål 2, litra a)-i), anførte betragtninger eller omstændigheder og/eller den omstændighed, at indehaveren af sortsbeskyttelsen, fordi han er nødsaget til at foretage retsforfølgning, er tvunget til i sædvanligt omfang personligt at bruge tid på at efterforske krænkelsen og beskæftige sig med sagen og i sædvanligt omfang ved krænkelser af en sortsbeskyttelse foretage efterforskning vedrørende krænkelsen af sortsbeskyttelsen, på en sådan måde, at det begrunder en forhøjelse af licensafgiften på almindelige markedsvilkår?
   b) Skal der ved beregning af en »yderligere skade« på grundlag af en licens på almindelige markedsvilkår i henhold til artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94 altid ansættes et bestemt »krænkelsestillæg« som et fast beløb? Kan dette udledes af artikel 13, stk. 1, andet punktum, i direktiv 2004/48[…]?
   c) Skal der ved beregning af en »yderligere skade« på grundlag af en licens på almindelige markedsvilkår i henhold til artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94 tages hensyn til en forrentning af den årligt skyldige godtgørelse efter den normale morarentesats, når det må lægges til grund, at fornuftige kontrahenter ville have taget højde for en sådan forrentning?

6) Skal artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94 fortolkes således, at den krænkende parts fortjeneste udgør en »yderligere skade« som omhandlet i denne bestemmelse, som der kan gøres krav på ud over en rimelig godtgørelse i henhold til artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94, eller kan den krænkende parts fortjeneste, når denne har handlet culpøst, kun kræves erstattet i henhold til artikel 94, stk. 2, første punktum, i forordning nr. 2100/94 som alternativ til den rimelige godtgørelse efter artikel 94, stk. 1?

7) Er skadeserstatningskravet, der fremgår af artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94, til hinder for nationale bestemmelser, ifølge hvilke indehaveren af en sortsbeskyttelse, som i en retssag om foreløbige retsmidler på grund af en krænkelse af sortsbeskyttelsen endeligt er blevet pålagt omkostningerne i den sag, ikke kan kræve disse omkostninger godtgjort under påberåbelse af materiel ret, selv om han vinder en senere hovedsag vedrørende den samme krænkelse af sortsbeskyttelsen?

8) Er skadeserstatningskravet, der fremgår af artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94, til hinder for nationale bestemmelser, ifølge hvilke den skadelidte ikke kan kræve erstatning for sit eget tidsforbrug i forbindelse med den udenretlige og retslige behandling af et skadeserstatningskrav uden for de snævre grænser for fastsættelsen af sagsomkostningerne, for så vidt som tidsforbruget ikke er større end normalt?«

Om de præjudicielle spørgsmål

26 Den forelæggende ret ønsker med disse spørgsmål nærmere bestemt at få forklaret de principper, der styrer fastsættelsen og beregningen af størrelsen af den godtgørelse og erstatning, der skal betales i henhold til artikel 94 i forordning nr. 2100/94.

27 Visse af disse spørgsmål vedrører selve karakteren af de to måder, hvorpå der i henhold til artikel 94 kan tilkendes erstatning, andre spørgsmål vedrører mere specifikt hvilke bestanddele der ligger til grund for beregningen af den rimelige godtgørelse som indeholdt i artikel 94, stk. 1, og hvilke der ligger til grund for beregningen af erstatning for den skade, som indehaveren har lidt som omhandlet i artikel 94, stk. 2.

28 Følgelig skal spørgsmålene vedrørende karakteren af den i artikel 94 i forordning nr. 2100/94 indeholdte erstatning i første omgang behandles samlet, inden det efterfølgende præciseres, hvilke bestanddele der skal tages hensyn til i forbindelse med fastlæggelsen af den i artikel 94, stk. 1, indeholdte rimelige godtgørelse samt erstatningen for den skade, som indehaveren af en krænket sort har lidt, som omhandlet i samme artikels stk. 2.

Angående spørgsmålene vedrørende karakteren af den erstatning, der er fastsat i artikel 94 i forordning nr. 2100/94

29 Med spørgsmål 1, spørgsmål 5, litra b), og spørgsmål 6 ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt artikel 94 i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at den bestemmer, at størrelsen af det beløb, der tilkendes i erstatning for skade forårsaget af en i forordningens artikel 13, stk. 2, indeholdt handling, skal forhøjes med et krænkelsestillæg. Derudover ønsker den forelæggende ret oplyst, om artikel 94 skal fortolkes således, at den kan tjene som retsgrundlag for at pålægge den krænkende part at returnere det udbytte, som denne har opnået i kraft af krænkelsen.

30 For det første følger det af ordlyden af artikel 94, stk. 1 og 2, i forordning nr. 2100/94, at denne udelukkende omhandler erstatning for den skade, som indehaveren af en EF-sortsbeskyttelse har lidt som følge af krænkelse af denne sort.

31 På den ene side har forordningens artikel 94, stk. 1, til formål økonomisk at erstatte den fordel, som den krænkende part opnår ved krænkelsen, idet denne fordel svarer til det beløb, der svarer til det gebyr, som han ikke har betalt (jf. i denne retning dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 40). I denne forbindelse fastslog Domstolen nærmere, at artikel 94 ikke fastsætter nogen form for erstatning for anden skade end den, som er forbundet med den manglende betaling af den »rimelige godtgørelse« som omhandlet i bestemmelsen (jf. dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 50).

32 På den anden side omhandler artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94 den skade, som den krænkende part »desuden« er forpligtet til at erstatte indehaveren i tilfælde af, at der er begået en krænkelse »forsætligt eller uagtsomt«.

33 Heraf følger, at forordningens artikel 94 skaber en ret til erstatning for indehaveren af retten til EF-sortsbeskyttelse, der ikke udelukkende er fuldstændig, men som desuden er støttet på et objektivt grundlag – dvs. at den alene omfatter den skade, der følger af krænkelsen.

34 Følgelig kan forordningens artikel 94 ikke fortolkes således, at den kan tjene som retsgrundlag for, at den krænkende part kan pålægges til rettighedsindehaveren at betale erstatning med karakter af straf, der er fastsat ud fra en fast sats.

35 Tværtimod skal størrelsen af den erstatning, der skal betales i henhold til artikel 94, i forordning nr. 2100/94, så nøje som muligt afspejle den faktiske og reelle skade, indehaveren af sortsbeskyttelsen har lidt som følge af krænkelsen.

36 For det andet er en sådan fortolkning i overensstemmelse med formålene med direktiv 2004/48, der fastsætter en minimumsstandard i forhold til håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder i almindelighed.

37 For det første følger det af 17. betragtning til direktivet, at de retsmidler, som direktivet fastlægger, i hvert enkelt tilfælde bør fastsættes på en sådan måde, at der tages behørigt hensyn til det pågældende tilfældes specifikke karakteristika.

38 Derefter anfører 26. betragtning til det nævnte direktiv, at formålet ikke er at indføre en pligt til at fastsætte en erstatning, der har karakter af straf.

39 Endelig præciserer artikel 13, stk. 1, i direktiv 2004/48, at medlemsstaterne sikrer, at de kompetente retslige myndigheder på begæring af den forurettede pålægger den krænkende part at betale indehaveren af den krænkede rettighed en erstatning, der står i rimeligt forhold til det tab, denne har lidt som følge af krænkelsen.

40 Under disse omstændigheder gør artikel 94 i forordning nr. 2100/94 det ikke muligt at tilpligte en krænkende part at betale et fast krænkelsestillæg, således som det er beskrevet af den forelæggende ret, eftersom et sådant tillæg ikke nødvendigvis afspejler det tab, som indehaveren af den sort, der har været genstand for krænkelse, har lidt, om end direktiv 2004/48 ikke forhindrer medlemsstaterne i at træffe foranstaltninger, der yder bedre beskyttelse.

41 Tilsvarende gør artikel 94 det ikke muligt for indehaveren af retten til EF-sortsbeskyttelse at kræve godtgørelse for de fordele og fortjenester, som en krænkende part har opnået. Såvel den rimelige godtgørelse som størrelsen af den erstatning, der skal betales i henhold til artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94, skal nemlig fastsættes i forhold til den skade, offeret har lidt, og ikke i forhold til den fordel, som den krænkende part har opnået.

42 Om end artikel 94, stk. 2 henviser til »den fordel, den krænkende part har haft som følge af krænkelsen«, bestemmer den dog ikke, at denne fordel som sådan skal tages i betragtning i forbindelse med størrelsen af den økonomiske godtgørelse, som indehaveren rent faktisk tilkendes. Det skal i øvrigt bemærkes, at artikel 97 i forordning nr. 2100/94 for så vidt angår krav om godtgørelse af den fordel, som den krænkende part har haft, udtrykkeligt henviser til medlemsstaternes nationale lovgivning.

43 Det følger af disse betragtninger, at spørgsmål 1, spørgsmål 5, litra b), og spørgsmål 6 skal besvares således, at artikel 94 i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at den ret til erstatning, som bestemmelsen giver indehaveren af en EF-sortsbeskyttelse, der er blevet krænket, dækker den samlede skade, som denne har lidt, uden at denne artikel kan tjene som grundlag for at pålægge et krænkelsestillæg eller specifikt for tilbagebetaling af den fortjeneste eller fordel, som den krænkende part har opnået.

Angående spørgsmålene vedrørende den måde, hvorpå den i artikel 94 i forordning nr. 2100/94 indeholdte godtgørelse og erstatning fastsættes

Om den rimelige godtgørelse i artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94

44 Med spørgsmål 2 og 3 ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt forklaret, hvilke bestanddele der skal tages i betragtning med henblik på at vurdere den rimelige godtgørelse i henhold til artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94. Navnlig ønsker den forelæggende ret oplyst, i hvilket omfang der skal tages hensyn til bestemte særlige omstændigheder i forbindelse med denne beregning.

45 Denne bestemmelse i forordning nr. 2100/94 har til formål at erstatte den fordel, som den krænkende part har haft som følge af krænkelsen, idet denne svarer til det beløb, der svarer til det gebyr, som ikke er blevet betalt på bekostning af indehaveren (dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 40).

46 Domstolen har allerede fastslået, at denne bestemmelse har til formål at erstatte den skade, som indehaveren af en sortsbeskyttelse, der er offer for en krænkelse, har lidt (dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 36).

47 Følgelig skal der for at fastsætte den »rimelige godtgørelse« som omhandlet i denne bestemmelse, som beregningsgrundlag anvendes et beløb, der svarer til det gebyr, der skal betales for produktion på licens (dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 37).

48 I dette øjemed ville størrelsen af den afgift, der skulle betales for produktion af sorten under en licens, som anført i artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 2100/94, udgøre et passende beregningsgrundlag med henblik på at fastsætte størrelsen af den rimelige godtgørelse, der skal betales i tilfælde af en krænkelse.

49 Det tilkommer dog den forelæggende ret at efterprøve, hvorvidt de omstændigheder, som den specifikt har angivet i forelæggelsesafgørelsen, svarer til omstændighederne i forhold til den afgift, som den vil kunne fastholde som reference med henblik på at fastsætte størrelsen af den rimelige godtgørelse.

50 I denne forbindelse skal det præciseres, at det ligeledes tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, om det i givet fald er hensigtsmæssigt at forhøje størrelsen af denne afgift i forhold til disse omstændigheder under hensyn til, at hver enkelt af dem ikke kan tages i betragtning mere end én gang, uden at dette tilsidesætter princippet om fuld og objektiv erstatning for skaden, som det følger af artikel 94 i forordning nr. 2100/94.

51 Under alle omstændigheder har Domstolen nærmere fastslået, at artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at den begrænser sig til at fastsætte en rimelig godtgørelse i tilfælde af en ulovlig anvendelse af en sortsbeskyttelse, uden dog at fastsætte nogen anden form for erstatning for skade end den, som er forbundet med betalingen af den nævnte godtgørelse, i hvilken forbindelse udgifter, der er afholdt ved kontrollen af overholdelsen af indehaveren af en sortsbeskyttelses rettigheder, ikke indgår i beregningen af størrelsen af sidstnævnte (jf. dom af 5.7.2012, Geistbeck, C-509/10, EU:C:2012:416, præmis 50 og 51).

52 Det følger af denne fortolkning, at den rimelige godtgørelse i den betydning, hvori dette udtryk er anvendt i bestemmelsen, omfatter skader, der er nært forbundet med den manglende betaling af denne godtgørelse.

53 Disse skader kan omfatte morarenter som følge af forsinket betaling af den afgift, der almindeligvis skal betales – så meget desto mere hvis der er tale om et kontraktvilkår, som rimelige og fornuftige medkontrahenter har fastsat – for så vidt som den afgift, der anvendes som reference, ikke inkluderer sådanne morarenter.

54 Følgelig skal spørgsmål 2 og 3 besvares med, at begrebet »rimelig godtgørelse« som fastsat i artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at den ud over den sædvanlige afgift, der skal betales for produktion i medfør af en licens, omfatter alle de skader, der er nært forbundet med den manglende betaling af denne afgift, hvortil bl.a. kan høre betaling af morarenter. Det tilkommer den forelæggende ret at fastlægge de omstændigheder, der medfører en forhøjelse af den nævnte afgift, under hensyn til, at hver enkelt omstændighed ikke kan overvæltes mere end én gang i forbindelse med vurderingen af størrelsen af den rimelige godtgørelse.

Om erstatning af det tab, der er lidt, som omhandlet i artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94

55 Med spørgsmål 4, spørgsmål 5, litra a) og c), spørgsmål 7 og 8 ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt forklaret, hvilke bestanddele der skal tages i betragtning med henblik på at beregne den erstatning, der skal betales som følge af den skade, der er lidt, som fastsat i artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94. Navnlig ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt størrelsen af den afgift, der skal betales for produktion i medfør af en licens, skal tjene som beregningsgrundlag med henblik på at vurdere størrelsen af den erstatning, der skal tilkendes på dette grundlag, og om sagsomkostninger, der er afholdt i forbindelse med en retssag om foreløbige retsmidler, samt eventuelle udenretlige omkostninger kan indgå som en del af erstatningen for den lidte skade.

56 Hvad for det første angår omfanget af denne erstatning følger det af nærværende doms præmis 33-43, at artikel 94 i forordning nr. 2100/94 tilsigter en fuld og objektiv erstatning for den skade, som indehaveren af den krænkede sort har lidt. Med henblik på at opnå en sådan erstatning tilkommer det indehaveren at fremlægge de omstændigheder, der godtgør, at vedkommendes skade går ud over de omstændigheder, der dækkes af den rimelige godtgørelse i artikel 94, stk. 1.

57 I denne forbindelse kan størrelsen af den sædvanlige afgift, der skal betales for produktion i medfør af licens, ikke som sådan tjene som grundlag for vurderingen af denne skade. En sådan afgift muliggør nemlig beregningen af den rimelige godtgørelse i artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 og hænger ikke nødvendigvis sammen med den skade, der stadig ikke er erstattet.

58 Under alle omstændigheder skal det for det første bemærkes, at de omstændigheder, der retfærdiggjorde en forhøjelse af den sædvanlige afgift, der skulle betales for produktion i medfør af licens i forbindelse med beregningen af den rimelige godtgørelse, ikke for anden gang kan overvæltes som erstatning i henhold til artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94.

59 For det andet tilkommer det den forelæggende ret at vurdere, i hvilket omfang de skader, som indehaveren af den krænkede sort har påberåbt sig, kan bevises med nøjagtighed, eller om der er anledning til at fastsætte et fast beløb, der så godt som muligt afspejler den skade, der faktisk er lidt. I denne forbindelse kan der tilskrives erstatningsbeløbet morarenter efter den normale sats, hvis dette synes berettiget.

60 Hvad for det andet angår selve indholdet af den erstatningsberettigede skade skal det bemærkes, at artikel 94 i forordning nr. 2100/94 ikke indeholder nogen angivelser herom. I mangel af nærmere oplysninger vedrørende gældende national ret på dette område skal det dog understreges, at artikel 14 direktiv 2004/48 i det væsentlige præciserer, at de udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen.

61 Hvad på den ene side angår udgifterne i forbindelse med den retssag om foreløbige retsmidler, der gik forud for hovedsagen, følger det af forelæggelsesafgørelsen, at sagsøgeren i hovedsagen blev pålagt at betale omkostningerne. Følgelig er der intet til hinder for, at den nationale lovgivning undlader at bestemme, at disse udgifter skal erstattes i forbindelse med vurderingen af den skade, der skal erstattes i henhold til artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94.

62 Hvad på den anden side angår udenretlige omkostninger forbundet med den tid, som offeret for krænkelsen har brugt på at håndhæve sine rettigheder, har Domstolen fastslået, at artikel 14 i direktiv 2004/48 tilsigter at styrke beskyttelsesniveauet for intellektuel ejendomsret, ved at det søges undgået, at en forurettet part opgiver at anlægge en retssag med henblik på beskyttelse af sine rettigheder (jf. dom Realchemie Nederland, C-681/13, EU:C:2015:471, præmis 77).

63 Under disse omstændigheder tilkommer det den forelæggende ret at undersøge, om den forudsigelige størrelse af de sagsomkostninger, som offeret for krænkelsen vil kunne tilkendes, er af en sådan karakter, at det afholder vedkommende fra at gøre sine rettigheder gældende ved en retssag, i betragtning af de beløb, som denne stadig skal betale i udenretlige omkostninger, samt af disses nytte i forhold til hovedkravet om erstatning.

64 Spørgsmål 4, spørgsmål 5, litra a) og c), spørgsmål 7 og 8 skal besvares med, at artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at størrelsen af den i denne bestemmelse omhandlede erstatning skal fastsættes i forhold til de konkrete omstændigheder, der er fremført i denne forbindelse af indehaveren af den krænkede sort – om nødvendigt ved hjælp af en metode med fastsættelse af et fast beløb, såfremt de nævnte omstændigheder ikke er kvantificerbare. Bestemmelsen er ikke til hinder for, at udgifter, der er afholdt i forbindelse med en retssag om foreløbige retsmidler, som er blevet afvist, ikke indgår i vurderingen af skaden, eller at udenretlige sagsomkostninger, der er afholdt i forbindelse med hovedsagen, ikke tages i betragtning. Det forhold, at der ikke tages hensyn til disse udgifter, er imidlertid betinget af, at størrelsen af de sagsomkostninger, som offeret for krænkelsen vil kunne tilkendes, ikke har en sådan karakter, at det afholder vedkommende fra at gøre sine rettigheder gældende ved en retssag, i betragtning af de beløb, som denne stadig skal betale i udenretlige omkostninger, samt af disses nytte i forhold til hovedkravet om erstatning.

Sagens omkostninger

65 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

1) **Artikel 94 i Rådets forordning (EF) nr. 2100/94 af 27. juli 1994 om EF-sortsbeskyttelse skal fortolkes således, at den ret til erstatning, som bestemmelsen giver indehaveren af en EF-sortsbeskyttelse, der er blevet krænket, dækker den samlede skade, som denne har lidt, uden at denne artikel kan tjene som grundlag for at pålægge et krænkelsestillæg eller specifikt for tilbagebetaling af den fortjeneste eller fordel, som den krænkende part har opnået.**

2) **Begrebet »rimelig godtgørelse« som fastsat i artikel 94, stk. 1, i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at det ud over den sædvanlige afgift, der skal betales for produktion i medfør af en licens, omfatter alle de skader, der er nært forbundet med den manglende betaling af denne afgift, hvortil bl.a. kan høre betaling af morarenter. Det tilkommer den forelæggende ret i den tvist, der er indbragt for den, at fastlægge de omstændigheder, der**

medfører en forhøjelse af den nævnte afgift, under hensyn til, at hver enkelt omstændighed ikke kan overvæltes mere end én gang i forbindelse med vurderingen af størrelsen af den rimelige godtgørelse.

3) **Artikel 94, stk. 2, i forordning nr. 2100/94 skal fortolkes således, at størrelsen af den i denne bestemmelse omhandlede erstatning skal fastsættes i forhold til de konkrete omstændigheder, der er fremført i denne forbindelse af indehaveren af den krænkede sort – om nødvendigt ved hjælp af en metode med fastsættelse af et fast beløb, såfremt de nævnte omstændigheder ikke er kvantificerbare. Bestemmelsen er ikke til hinder for, at udgifter, der er afholdt i forbindelse med en retssag om foreløbige retsmidler, som er blevet afvist, ikke indgår i vurderingen af skaden, eller at udenretlige sagsomkostninger, der er afholdt i forbindelse med hovedsagen, ikke tages i betragtning. Det forhold, at der ikke tages hensyn til disse udgifter, er imidlertid betinget af, at størrelsen på de sagsomkostninger, som offeret for krænkelsen vil kunne tilkendes, ikke har en sådan karakter, at det afholder vedkommende fra at gøre sine rettigheder gældende ved en retssag, i betragtning af de beløb, som denne stadig skal betale i udenretlige omkostninger, samt af disses nytte i forhold til hovedkravet om erstatning.**

Underskrifter